

LBRIS

We know
books

Bianca-Angela Cionca

**MONOGRAFIA
ȚĂRII OAȘULUI**
Repertoriul de nuntă

LIMES
2022

Coperta: DINU VIRGIL

Foto copertă: IONIȚĂ G. ANDRON, 1960

Acest volum a apărut sub egida
Consiliului Județean Satu Mare și a Centrului Județean
pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale
Satu Mare

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CIONCA, BIANCA-ANGELA

Monografia Țării Oașului : repertoriul de nuntă /
Angela-Bianca Cionca. - Florești : Limes, 2022

Conține bibliografie

ISMN 979-0-69490-210-0

ISBN 978-606-799-611-1

39

© Editura Limes, pentru prezenta ediție

Str. Castanilor, 3

407280 Florești – Cluj

Tel./fax: 0723/194022

Email: edituralimes2008@yahoo.com

www.edituralimes.ro

Cuprins

INTRODUCERE 7

Capitolul I

OBICEIURI SPECIFICE DIN ȚARA OĂȘULUI 13

I.1. DESCRIEREA OȘENILOR 15

I.2. BOTEZUL 17

I.3. NUNTA 21

I.4. ÎNMORMÂNTAREA 25

I.5. OBICEIURILE DE SĂRBĂTORI DE PESTE AN 29

Capitolul II

NUNTA OȘENEASCĂ 35

II.1. CUSUTUL CUNUNII 47

II.2. CUSUTUL STEAGULUI 53

II.3. MERSUL DUPĂ NĂNAȘI 58

Capitolul III

INCURSIUNE ANALITICĂ 73

III.1. CÂNTECELE DE LEAGĂN 76

III.2. REPERTORIUL DE NUNTĂ 79

III.2.1. CUSUTUL CUNUNII 79

III.2.2. DESPĂRȚIREA DE CASA PĂRINTEASCĂ 83

III.2.3. MOMENTE DIN CADRUL PETRECERII 85

III.2.4. CÂNTECE DE JOC DIN CADRUL NUNȚII 87

III.3. REPERTORIUL FUNEBRU	91
III.4. COLINDE	96
III.5. REPERTORIUL NEOCAZIONAL.....	101
III.5.1. CÂNTECE DE DRAGOSTE	101
III.5.2. CÂNTECE DESPRE CETERĂ	105
III.5.3. CÂNTECE DESPRE NATURĂ.....	108
III.5.4. REPERTORIUL PĂSTORESC	110
III.5.5. CÂNTECUL DOINIT.....	114
CONCLUZII.....	117
ANEXE I (partituri)	123
ANEXE II (fotografii)	147
BIBLIOGRAFIA	151

INTRODUCERE

Capitolul I
OBICEIURI SPECIFICE DIN
ȚARA OAȘULUI

I. 1. DESCRIEREA OȘENILOR

După gradul de păstrare a tradițiilor și obiceiurilor, rezultă faptul că oșenii sunt oameni conservatori. Lumea arhaică reînvie odată cu practicarea lor. Pe lângă tradiții și obiceiuri, conservatorismul se reflectă foarte puternic în graiul oșenesc. După o analiză a acestui grai constatăm prescurtarea excesivă atât a verbelor cât și a numelor de botez. („merge=mé”, „citește=cité”, „Ioan=Io”, „Maria=Mări”). O altă particularitate la nivelul verbelor este înlocuirea consoanei „v” cu consoana „z” în anumite cuvinte, „vine=zine”.

Din punct de vedere psihologic, oșenii sunt oameni aprigi la mânie și sunt extrem de posesivi pornind de la bunurile personale și ajungând la ceea ce contribuie la definirea lor ca „oșeni”. Probabil această posesivitate exagerată are o contribuție destul de mare în tot ceea ce s-a păstrat până astăzi, de la elemente morale, tradiții, obiceiuri, până la bunuri materiale, port, lucruri care servesc în gospodărie. Posesivitatea acestora s-a manifestat destul de puternic în vederea alegerii unei posibile consoarte.⁴

Precum în alte regiuni etno-folclorice, la fel și în Oaș, la sate, jocul (denumit „danț” în Oaș) era nelipsit într-o duminică sau sărbătoare. Totul se desfășura conform rânduielilor firești, cu veselie și voie bună până când la danț apăreau feciori din alte sate. Gândul că vreunul dintre aceștia va reuși să cucerească o fată din satul lor și se va căsători cu ea, a creat multe conflicte cu final tragic, cel mai adesea, totul se finaliza cu crime, deoarece cuțitul era nelipsit din componistica obiectelor pe care le purtau cu ei. Cândva, era o regulă de bază în rândul fetelor din Oaș ca acestea să nu se mărite „pe sate.” Adesea, la danț, feciorii își arătau

⁴ Speranța Rădulescu, *Din rășputeri, Glasuri și cetere din Țara Oașului*, Institutul Cultural Român, București, 2006, p. 9.

puterea și vitejia prin strigături, ca un avertisment pentru cei veniți în satul lor cu gândul de a-și căuta o posibilă viitoare soție.

„Io-s cocon făcut așa,
Cu cuțit și cu cură.
Da' nici acela nu-i fecior,
Ce nu are la picior,
Tri cuțate ș-un pistol.
Io-s coconu' dracului,
Meșteru' cuțatului.
Nu mă tem nici de unu,
Cât mă ține cuțitu.”⁵

Făcând referire la fetele și femeile din Oaș, remarcăm hărnicia de care dau dovadă atât la munca de zi cu zi cât și la lucrurile manuale. Hărnicia acestora se reflectă foarte bine și în port. Fiecare fată își cosea costumul de una singură, în viziunea sa proprie și nu îl arăta nimănui până când nu era gata de purtat la sărbători, cu frica de a nu-i fi furat modelul. Rezistența la muncile câmpului este incontestabilă, femeile lucrând cot-la-cot cu bărbații lor, fiind caracterizate de pricepere multiplă în orice presupune munca. Pe de altă parte, din punct de vedere psihologic, un atribut al acestora este impresia creării unui aer de inabordabilitate și viclenie subtilă când vine vorba de un băiat. O pedeapsă destul de dură pentru fetele care-și duceau viclenia la extrem era tăierea părului de către feciorul amăgit. Cel mai adesea se ajungea la o astfel de urmare când fata vorbea de rău un băiat sau îl amăgea cu un răspuns pozitiv la o cerere în căsătorie după care se răzgândea. Rareori încălcarea promisiunii unei cununii se sfârșea pașnic.

⁵ Inf. Cionca Grigore, Valea-Seacă, S.M., 2019

I. 2. BOTEZUL

Într-o ordine firească, cel mai important moment din viața omului este botezul. Prin acesta destinul omului se poate schimba în bine, atât în viața asta, cât și în viața de apoi. Făcând referire la destinul din viața de apoi, ne vin în minte vorbele bunicii care ne repeta, cu fiecare ocazie, să nu lăsăm să treacă mult timp de la nașterea pruncului până la botezul acestuia. Din cauza spiritelor rele, copilul este vulnerabil prin lipsa unui înger păzitor, iar dacă moare fără botez, se crede că va deveni un „înger rău” dincolo.

În perioada sarcinii, femeia avea câteva restricții care erau în strânsă legătură cu superstițiile. Se credea cu tărie în ele, poate chiar cu o naivitate exagerată am putea spune, iar respectarea lor era „lege”. Femeilor trecute prin experiența sarcinii li se atribuie datoria morală de a le îndruma pe tinere în scopul aducerii pe lume a unui copil sănătos. Viitoarea mamă nu are voie să ascundă sarcina de restul lumii, sau să nege că este însărcinată deoarece, se spune că pruncul se poate naște mut sau va avea dificultăți în vorbire, tulburări de limbaj. O altă credință, absurdă, am putea spune, face referire la partea culinară, impunând o restricție. Femeii îi era interzis să mănânce membrele inferioare ale găinii pentru ca nu cumva fătului să-i crească picior de găină și să se nască așa. De asemenea, femeia însărcinată nu trebuia să atingă vreoaică pisică, sau vreun câine pentru ca nu cumva pruncul să se nască cu păr pe tot corpul. Acestea îi era interzis să umble noaptea pe afară, mai ales marți noaptea, pentru că se credea că atunci forțele rele sunt cele mai puternice. Aceasta nu era ferită de muncile câmpului sau de cele din gospodărie deoarece, se spune că va naște ușor dacă va lucra pe tot parcursul sarcinii.

Pentru ca viitoarea mamă să afle dacă va naște fată sau băiat, trebuie să muște dintr-o bucată mică de pâine în care este ascuns un ac. Se spune că dacă a mușcat din partea în care se află urechea acului, va

naște fată, iar dacă a mușcat din partea cu vârful acului, va avea băiat. Dacă viitoarea mamă dorea să nască un băiat, se desfășurau anumite practici magice precum: dormitul cu o secure sub pat, sau cu un cuțit și punerea unui „clop” (pălărie bărbătească) pe masă, pe toată perioada sarcinii. Existau unele practici pentru ca femeia să nască mai ușor: femeia își despletea părul înainte de momentul nașterii și nu trebuia să aibă nimic legat pe ea.

După ce copilul s-a născut, acestuia i se taie buricul iar după ce se usucă și cade, este legat cu o ață și îngropat sub pragul casei împreună cu diferite obiecte ce țin de muncile zilnice pentru ca nou-născutul să devină un bun gospodar. Dacă pruncul s-a născut cu semne pe corp sau pe față, înainte de a-l duce la biserică pentru prima dată, femeia se așază pe pragul casei cu micuțul în brațe și rostește câteva rugăciuni, cerând la final de la Divinitate ca pruncul să se curețe de toate.

De la naștere, primele 40 de zile sunt cele mai importante. În această perioadă, atât copilul cât și mama (lăhuza), sunt vulnerabili în fața primejdiilor, de aceea trebuie să respecte câteva practici și reguli. Proaspăta mamă nu are voie „să treacă mejdia” pe parcursul acestor zile, iar copilul nu trebuie lăsat singur nicio clipă, pentru ca nu cumva să fie răpit sau schimbat de „Fata Pădurii”, o ființă înspăimântătoare făcătoare de rău. Bunica ne-o descria ca fiind o persoană asemănătoare cu maimuța, având păr pe întreg corpul, inclusiv pe o mare parte a feței.

Nașa și moașa au un rol foarte important în viața pruncului, unul de introducere a femeii în rolul de mamă. Acestea vin în ajutor cu sfaturi, dar și cu practici utile în creșterea noului născut. În concepție religioasă, nașii sunt responsabili de credința copilului și vinovați de păcatele acestuia în cazul în care pruncului nu i-au fost prezentate regulile creștine, poruncile.

Prima baie de după botez este făcută de către nașă. În apă se pune un bănuț, boabe de grâu, flori și apă sfințită pentru bunăstare, belșug, iubire și pază divină. Dacă nașa a botezat o fată, aruncă un pumn de

monede pe jos în încăpere pentru ca aceasta să fie curtată de mulți feciori. Odată ajuns acasă de la Taina Sfântului Botez, pruncul este trecut pe fereastră de către nașă și luat de către fină rostind următoarele: „Să hie om de cinste și dinainte, să hie drag ca primăvara și avut ca toamna.”⁶ După care copilul este pus pe masă între două pâini pentru ca acesta să aibă o viață îmbelșugată. Dacă părinții doreau ca pruncul să aibă glas frumos, îi dădeau să bea apă dintr-un „cinghiteu”.⁷ Baia acestuia se făcea într-o covată de lemn pentru ca pruncul să aibă viață ușoară, iar apa cu care era spălat nu trebuia să fie încălzită până la clocot ca nu cumva acesta să devină aprig la nervi. Pentru a-l feri pe noul născut de primejdiile forțelor rele, de fiecare dată când acesta era scos din casă i se puneau în pernă sare, usturoi și tămâie.

Dacă un copil se îmbolnăvește foarte rău după botez, acesta trebuie să fie cumpărat de altă femeie din sat, care îi schimbă numele pe considerentul că forțele rele să nu îl mai recunoască și să plece de la el. Copilul însă rămâne la mama lui, mama „surogat” primind un bănuț în semn de cumpărare. Criteriul conform căruia se alegea femeia care urma să cumpere pruncul se bazează pe sănătatea copiilor pe care deja îi are. Femeia respectivă trebuie să aibă copii sănătoși, să nu fi fost suferinzi de vreo boală până în prezent. Copilul cumpărat, când se însoară sau se mărită se descumpără prin oferirea de anumite daruri (batic, unelte casnice sau bani) celei care l-a cumpărat după naștere. Descumpărarea se mai făcea și în cazul în care mama copilului cumpărat este pe moarte, pentru că în lumea cealaltă, copilul nu îi va spune „mamă” celei care l-a născut, ci celei care l-a cumpărat.

Cântecele de leagăn sunt nelipsite. Mama, în anumite cântece, îi face un reproș cântat copilului, când acesta adoarme greu.

⁶ Ștefan Haiduc, *Destinul în mentalitatea din Țara Oașului*, Editura CITADELA, Satu Mare, 2017. p. 37.

⁷ Doina Molnar, *Culegere de folclor de pe Valea Tarnei Mari*, Editura Citadela, Satu Mare, 2012, p. 15.

„Puiu mării, dinpt tine
Tare mult lucru-mi rămâne,
A liu, liu, puiu mării,
Io ti leagăn, tu-i durmni.”⁸

Nașterea este văzută ca o continuitate a neamului. Bucuria cea mai mere este atunci când se naște un fecior, nașterea de fete este văzută ca o povară pentru familie, fetele fiind privite ca un necaz din cauza faptului că acestea întrerup continuitatea numelui, în mentalitatea rurală.

Când copilul creștea și i se schimbau dinții, aceștia erau aruncați peste casă și în scopul de a avea dinți rezistenți pe viitor, mamele spuneau următoarele:

„Na cioară dinte di hier
Și dă-mni altu di oțal.”⁹

⁸Inf. Maria Petca- Poptean, Târșolț, S.M.

⁹Doina Molnar, *Culegere de folclor de pe Valea Târnei Mari*, Editura Citadela, Satu Mare, 2012, p

I. 3. NUNTA

Păstrând ordinea firescului, urmează nunta, care pe vremuri era ireversibilă, divorțul fiind considerată o rușine. În cadrul acesteia se desfășoară o serie de evenimente care au menirea de a anticipa destinul noii familii. Pe vremuri, cuplurile se formau la „danț, în sat”, foarte rar se ajungea ca o fată să se căsătorească „pe sate”. Cu cât mai departe se mărita fata, cu atât mai mare era necazul pentru familia respectivei.

Înainte de nunta propriu-zisă, au loc mai multe evenimente, precum „peșitul” (cerutul fetei de la părinți), anunțarea nunții, pregătirea pentru nuntă, „cusutul steagului” și „gătatul miresei”. În ziua mult așteptată, trebuie punctate momentele cele mai importante care constituie obiceiul în sine. De cele mai multe ori, bătrânele din familie sunt cele care amintesc tinerilor miri fiecare moment care trebuie marcat „pentru a nu fi de răs în sat”, cu atâta sfîntenie trebuie să fie respectate. Fiecare moment are o încărcătură emoțională aparte.

Peșitul presupune cererea fetei în căsătorie și cererea zestre de la părinții acesteia. Erau cazuri în care feciorul renunța la ideea de a se căsători cu fata respectivă din cauza divergențelor care apăreau în timpul negocierii zestre.

Dacă toate decurgeau cu bine la peșit, se programa nunta și se anunța în sat. Anunțarea nunții se făcea la danț în sat:

„Feciori și fete,
Boresari și neveste,
Sâmbătă vă chemăm la nuntă!”¹⁰

Era de datoria mirilor să anunțe și preotul despre nuntă, iar acesta comunică vestea și în biserică, după slujbă, întrebând sătenii dacă se cunoaște vreun impediment în ceea ce privește viitoarea nuntă. Impedimente care pot apărea sunt gradele de rudenie apropiate, sau

¹⁰Inf. Cionca Grigore, Valea Seacă, S.M. 2019

anumite motive pe care le știu sătenii precum împotrivirea unuia dintre miri, căsătoria forțată. Astfel, preotul ia decizia de a nu-i cununa deoarece se consideră a fi păcat întemeierea unei familii din obligație, sau căsătoria dintre două rude apropiate.

Husca este denumirea momentului semnificativ din cadrul ritualului de nuntă care are loc cu o zi înainte de ziua nunții. Acesta punctează două evenimente importante: împletitul cozii pentru cunună și pregătirea steagului. Ambele momente presupun pricepere și îndemănare, de aceea sunt alese persoane de încredere, cu calități, dar totodată dintre apropiații mirilor.

Cusutul cununii și cusutul steagului sunt două criterii fără de care nunta, în adevăratul ei sens, nu ar putea să aibă loc. În anumite condiții se renunța la ele. Atunci când o femeie rămasă văduvă se mărita a doua oară, nu-și mai pune cununa și nici nu se mai făcea steag. În rest, ele sunt considerate a fi pline de semnificație, cu o simbolistică profundă esențială pentru un nou început.

Cusutul cununii și cusutul steagului au loc în ziua a doua, ziua cu cea mai mare încărcătură emoțională. Trecerea spre ceva neprevăzut și ireversibil, cauzează un amalgam de stări contradictorii, cel mai adesea trăite mai intens de mireasă. Supunerea de care trebuie să dea dovadă după căsătorie este în opoziție cu traiul bun pe care l-a avut la părinți.

Să nu credem că mirelui îi este foarte ușor să se despartă de obiceiurile feciorești. Are și el regrete în ceea ce privește limitarea timpului petrecut cu feciorii satului, trebuind să-și facă prieteni în rândul bărbaților însurați. Restricția impusă de regulile morale de a renunța la umblatul la fete stârnesc compătimirea celor care l-au însoțit în toate aceste obiceiuri, unii încercând să-l facă să privească *partea plină a paharului*:

„Mire nu te supăra,
Că-ț leși clopu și pana,
Nu-i mireasă ca a ta,

Mândră cum îi cetera.
Miresuica ta ce dragă,
Fată cu părint di treabă,
Între oameni când îi mé,
Ti poț nelcoși cu ié.
Mire, nu hi bănuir,
Că-ț leși clopu împistrit,
C-ai aflat ce ți-ai dorit.
Io-s oșan, gubă târcată,
Port cuțitu-n straița lată,
Și la clop pană-nstruțată!
Io-s cu pană și cu zgărz,
Bocotanii cu ogrăz!
Io-s cât viz di mititel,
Giumătate-s di oțâl!...

Haidaț să-nchinăm în cinste mirelui o gură di
pălincă din uiagă!”¹¹

Bulciugul, sau momentul în care mirii își cer iertare de la părinți pentru a porni împreună pe un drum curat, se face separat. Mirii nu au voie să participe unul la bulciugul altuia.

„Ia s-asculte tăță casa,
Ce ne spune-mpărăteasa!
Ea spune că s-o sculat,
Păru și l-o cheptănat,
La icoană s-o-nchinat,
La Dumnezău s-o rugat!
Ș-o cotate în cotătoare,
Ș-o văzut că-i mândră floare!
Cu cunună ca o zână,

¹¹Remus Țiplea, *Nunta nunții*, ISBN, Satu Mare, 2020, p.30